

„KODANIKUÜHISKONNA
ARENGUKAVA 2015–2020“
rakendusplaani täitmise
aruanne 2019. aasta kohta

Tallinn 2020

Sissejuhatus	3
1. Rakendusplaani elluviimise kokkuvõte 2019. aasta kohta	5
2. Ülevaade 2019. aastal ellu viidud tegevustest	9
Alaesmärk 1. „Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud“.....	9
Alaesmärk 2. „Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega“.....	12
Alaesmärk 3. „Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavalt ressursi arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks“.....	14
3. Arengukava maksumus 2018. aastal	17

SISSEJUHATUS

„Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ (edaspidi *arengukava*) on 19. veebruaril 2015. a Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 83 heaks kiidetud valdkondlik arengukava, mille eesmärk on luua eeldused, et Eestis oleksid **tegutsemisvõimekad vabäühendused ja ühiskondlikult aktiivsed elanikud**.

Arengukavaga aidatakse kaasa kodanikuühiskonna arendamise tulemusvaldkonna eesmärgi „Teotahtelised kodanikuühendused ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud“ saavutamisse ning jätkatakse [Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis \(EKAK\)](#) ja eelmistes strateegiates¹ sihiks seatud demokraatliku ja avatud ühiskonna kujundamist.

Tuginedes EKAK-i ja eelmises kodanikuühiskonna arengukavas sõnastatud väärtustele, jätkatakse arengukavaga demokraatliku ja avatud ühiskonna traditsiooni kujundamist ja kindlustamist ning luuakse toimiva EKAK-i elluviimise süsteem.

Arengukava tegevuste koordineerimise ja elluviimise eest vastutab alates maist 2020 rahvastikuminiister. Arengukava tegevusi viiakse ellu rakendusplaani alusel, mis on kooskõlas riigi kehtiva eelarvestrateegia ja riigieelarve seadusega. Valdkonna peamine poliitikakujundaja ning tegevuste elluviija on Siseministerium koostöös kodanikuühendustega, Riigikantselei ja teiste ministeriumidega. Kehtiva rakendusplaani on aastateks 2019–2022 kinnitanud [Vabariigi Valitsus 11. oktoobri 2018. a korraldusega nr 253](#).

Üldeesmärgi saavutamiseks on arengukavas seatud kolm järgmist alaeesmärki:

Tegutsemisvõimekad vabäühendused ja ühiskondlikult aktiivsed elanikud		
ALAEESMÄRK 1 Kodanikuühenduste osalemine poliitika kujundamises on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	ALAEESMÄRK 2 Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	ALAEESMÄRK 3 Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks

Arengukava viiakse ellu koostöös kodanikuühendustega, et aidata kaasa valitsusasutuste ja vabäühenduste koostöö edendamisele kodanikuühiskonna arendamisel. Arengukava on suunanäitaja ka kohalikele omavalitsustele (edaspidi *KOV*), kellel on tähtis roll kohaliku elukeskkonna kujundamisel, sh teenuste osutamisel ja nende osutamise delegeerimisel ning

¹ „Kodanikualgatuse toetamise arengukava 2007–2010“ ja „Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014“.

kodanikuühenduste rahastamisel. 2019. aastal kasutatud ja plaanitud eelarvest alaeesmärkide kaupa on antud ülevaade aruande 3. peatükis.

Arengukava haakub mitme ministeeriumi valitsemisala eri valdkondadega, nagu:

- 1) kodanikuharidus, koolidemokraatia, noorte osalus – Haridus- ja Teadusministeerium,
- 2) laiem õiguskeskkond, äriregistri andmed vabaühenduste kohta, ühinguõiguse revisjon – Justiitsministeerium,
- 3) eesti keelt mitte kõnelevatele inimestele mõeldud tegevused, avatud hoiakute ja aktiivse ühiskondliku osaluse soodustamisele mõeldud tegevused keele- ja kultuuritaustast sõltumata – Kultuuriministeerium,
- 4) kogukondlik tegevus maapiirkondades – Maaeluministeerium,
- 5) kohaliku tasandi kodanikuaktiivsus ja kogukondlik tegevus – Rahandusministeerium,
- 6) kogukonnakeskne turvalisus ja uussisserändajate toetamine ühiskonnas osalemisel – Siseministeerium,
- 7) sotsiaal- ja tööturuteenuste osutamiseks sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus – Sotsiaalministeerium.

Kodanikuühiskonna edendamise eesmärke viiakse ellu ka teiste arengukavade kaudu, näiteks „Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020“, „Lõimuv Eesti 2020“ ja „Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel 2018–2020“.

Arengukaval on otseseid ja kaudseid seoseid riigi arengudokumentides kinnitatud eesmärkide ja tegevustega ning teiste valdkondade arengukavade ja dokumentidega, näiteks

1. Eesti säästva arengu strateegiaga „Säästev Eesti 21“,
2. „Eesti elukestva õppe strateegiaga 2020“,
3. „Eesti julgeolekupoliitika alustega“,
4. „Noortevaldkonna arengukavaga 2014–2020“,
5. „Siseturvalisuse arengukavaga 2015–2020“,
6. „Heaolu arengukavaga 2016–2023“,
7. „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukavaga aastani 2030“,
8. Eesti konkurentsivõime kavaga „Eesti 2020“ ja
9. riigi pikaajalise strateegiaga „Eesti 2035“ (koostamisel).

Rakendusplaani 2019. aasta tegevustesse on andnud oma panuse Riigikantselei, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Rahandusministeerium, SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital, maakondlikud arenduskeskused ning Siseministeeriumi strateegilised partnerid Vabaühenduste Liit, Eesti Külaliikumine Kodukant ja Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (edaspidi *SEV*). Peale loetletud osaliste saadeti aruanne kooskõlastamiseks ja arvamuse avaldamiseks ka EKAK-i ühiskomisjoni liikmetele.

Aruande on koostanud Siseministeeriumi kodanikuühiskonna ja kohanemispoliitika osakonna nõunik Marten Lauri (tel 612 5203, e-post marten.lauri@siseministeerium.ee).

1. RAKENDUSPLAANI ELLUVIIMISE KOKKUVÕTE 2019. AASTA KOHTA

2019. aasta kevadel astus ametisse uus valitsus ja kodanikuühiskonna arendamise vastutus liikus siseministrilt rahvastikuministrile. See tähendab senisest rohkem valitsuse tähelepanu valdkonnale ja sellest tulenevaid uusi võimalusi kodanikuühiskonna arendamiseks.

Vabaühenduste tegutsemiskeskonnas olulisi muutusi 2019. aastal ei toimunud, kuid üheks edusammuks võib pidada tulumaksuseaduse muudatust, millega muutus 2019. aasta juulist kiiremaks tulumaksusoodustusega vabaühenduste nimekirja pääsemine. Samuti avati sama aasta mais Eesti vabaühendustele Norra, Islandi ja Liechtensteini rahastatud Aktiivsete Kodanike Fond (Active Citizens Fund, ACF), mis toetab aastatel 2019–2023 Eesti kodanikuühiskonda 3,3 miljoni euroga.

Esimesel poolaastal valmis kaks olulist uuringut, millest ühes antakse ülevaade vabatahtliku tegevuse² ja teine kodanikuühenduste hetkeseisust³ Eestis. Uuringute põhjal on MTÜ-de areng üldiselt stabiilne ja 2019. aastal suuri muutusi ei toimunud. Aastaga vähenes registreeritud mittetulundusühingute (MTÜ) ja sihtasutuste (SA) mõnesaja võrra. 1. jaanuari 2020. a seisuga oli Eestis 21 779 MTÜ-d ja 812 SA-d. MTÜ-dest 91% kasutab igapäevase töökeelena eesti keelt, 18% vene keelt ja 10% inglise keelt.

Nagu ikka, tegutseb enamik MTÜ-sid kohalikul (valla, küla, linna või linnaosa) tasandil. Kõige levinumad tegevusvaldkonnad on vaba aja sisustamine ja huvitegevus, sport ja kehakultuur ning kultuur ja kunst. Võrreldes varasemate uuringutega on vabatahtlikke kaasavate MTÜ-de osakaal vähenenud, langedes viie aasta taguse ajaga 68%-lt 53%-ni. Palgatöötajaid on endiselt 36%-s MTÜ-dest.

Samamoodi teiste Euroopa riikidega on ka Eesti MTÜ-de liikmeskonnad vähenemas. Ülalmainitud uuringu andmetel on värskest asutatud MTÜ-d oma liikmeskonnalt praegu keskmisest väiksemad kui kaheksa aasta eest, vähenemas on ka staažikamate ühingute liikmete hulk. Aktiivseid liikmeid on keskmiselt pool MTÜ-de liikmeskonnast.

2019. aastal on jätkunud kodanikuühiskonna uue perioodi strategiadokumendi „Kodanikuühiskonna programm 2021–2024“ koostamine koos partneritega kodanikuühikonnast, avalikust ja ärisektorist, mis sai alguse 2018. aasta kevadel.

Ka tulevikus on tähtsal kohal tugistruktuurid, mille peamised osad on Eesti ainus kodanikuühenduste võimekuse arendaja SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital (edaspidi KÜSK), vabaühendustele nõustamis- ja tugiteenuseid pakkuvad maakondlikud arenduskeskused ning maapiirkonnas kohaliku elu edendamisele suunatud programm LEADER. Riigipalgaliste töökohtade Tallinnast väljaviimise raames alustab KÜSK 1. augustist 2020 tööd Viljandis, et

² [Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018](#). Balti Uuringute Instituut. Tellija: Siseministeerium.

³ [Kodanikuühiskonna arengukava vahehindamine](#) (2019). TLÜ, IBS, Turu-uuringute AS. Uuringu algataja ja tellija esindaja: Siseministeerium.

aidata saavutada Vabariigi Valitsuse eesmärki vähendada keskvalitsuse asutuse töötajate osakaalu Tallinnas ja toetada üle-eestilist riigipalgaliste töötajate värbamist regioonidesse.

Tulemuste analüüs

Kodanikuühiskonna arengukava tegevusi viidi möödunud aastal ellu aastateks 2019–2022 koostatud rakendusplaani⁴ alusel kavandatud mahus.

2019. aasta silmapaistvamad tulemused

1. Eesti elanikud annetavad rohkem

Ajavahemikul 2015–2018 on tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kuuluvatele ühingutele annetatud 34% võrra rohkem. 2018. aastal annetati kokku 41,3 mln eurot. 2020. a lisandunud võimalust annetada tulumaksutagastus meelepärasele vabaühendusele on kasutanud 11. mai 2020. a seisuga 4297 inimest kogusummas 134 600 eurot. Esimest korda toimusid ka [annetamistalgud](#), kus ühe päevaga annetati rohkem kui 128 000 eurot.

2. Iga teine Eesti inimene on olnud vabatahtlik

Siseministeriumi tellitud „[Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuringu 2018](#)“ andmetel on vabatahtlikus tegevuses viimase aasta jooksul osalenud ligi pooled (49%) Eesti elanikud. 2013. aastal oli selliseid inimesi kolmandik (31%).

3. Sotsiaalsed ettevõtjad on võimekamad

Statistikaameti andmetel kasvas 2018. aastal sotsiaalsete ettevõtete töötajate arv võrreldes 2014. aastaga 21%, ettevõtlustulu 57% ja kogutulud 43%. Nii töötas 2018. aasta lõpus sotsiaalsetes ettevõtetes 1743 töötajat, sotsiaalsete ettevõtete ettevõtlustulu ulatus 45,7 mln euroni ja kogutulu 63,2 mln euroni. Kokku teenisid kodanikualgatuslikud MTÜ-d ja SA-d 2018. aastal ettevõtlustulu 172,2 mln eurot ja pakkusid keskmiselt tööd 11 953 töötajale (taandatuna täistööajale).

4. Vabaühendused said senisest kiirema ligipääsu tulumaksusoodustustele

Kui seni pidi vabaühendus ootama tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kandmist 4–10 kuud, kulub selleks alates 1. juulist 2019 vaid 30 päeva. Nimelt kiitis Riigikogu heaks Vabariigi Valitsuse algatatud [tulumaksuseaduse muudatuse, millega hakkas Maksu- ja Tolliamet uuendama tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kord kuus](#). Muudatuse järel on tulumaksusoodustuse taotlemise aktiivsus kasvanud 10,6 taotluselt 12 taotluseni kuus. Tulumaksusoodustusega vabaühenduste nimekirja kuulub umbes 2500 organisatsiooni.

5. Jätkub töö ettepanekuga, millega lihtsustatakse vabaühenduste tegutsemist

Justiitsministeriumi juhtimisel toimuva [ühinguõiguse revisjoni käigus](#) jõudis ekspertide töörühm oktoobris 2018 ettepanekute sõnastamiseni. 2019. a jätkati nende sisulise arutamise ja mõjuanalüüside, avalike arutelude ja eelnõude koostamisega. Protsessi lõpptähtaeg on 2020. a septembris, aga 2020. a kevadel tekkinud COVID-19 haigust põhjustava viiruse ja sellest tingitud eriolukorraga kiirendati näiteks nende muudatuste vastuvõtmist, millega lihtsustatakse üldkoosolekute korraldamist.

⁴ Vabariigi Valitsuse 11. oktoobri 2018. a korraldus nr 253.

Rakendusplaani üld- ja alaeesmärkide mõõdikute põhjal võib öelda, et mitme näitaja kohaselt on areng liikunud kavandatud suunas või on eesmärk juba saavutatud (näiteks annetamist, vabatahtlikus tegevuses osalemist, vabaühenduste omatulu teenimist ja MTÜ-de palgalisi töötajaid puudutav).

Peamised kitsaskohad

MTÜ-de seas tehtud küsitluse tulemustel on viimastel aastatel kitsenenud vabaühenduste rahastusallikad, kuid konkurents avalikule rahale on suurenenud. See näitab, et rahastamisega seotud teemadele on vaja rohkem rõhku pöörata ka järgmistel aastatel – analüüsida rahastusallikate kitsenemise põhjusi ning tegeleda rahastamise läbipaistvamaks muutmise ja kohaliku tasandi rahastamise selguse parandamisega. Suure tõenäosusega jääb sellest hoolimata üks kolmest arengukava üldeesmärgist saavutamata.

Rohkem rõhku on vaja pöörata ka kodanikuühenduste elujõulisusele, sest [2017. aastal kahanes vabatahtlikus tegevuses osalemise määr USAID kohaselt](#) vabatahtlikus tegevuses osalemise avalik maine ja indeksi näitaja ei paranenud 2018. aastalgi. Täpne ülevaade mõõdikutest ja nende tulemustest on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Rakendusplaani üld- ja alaeesmärkide mõõdikud ja nende tulemused

Mõõdik	Algtase	2019	2020
Kodanikuühenduste osakaal, kes saavad toetust kolmest või enamast rahastamisallikast ⁵	38% (2014)	33% ▼ (2017)	45%
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr ⁶ ja keskmine vabatahtliku tegevuse maht ⁷	31% / 63 tundi (2013)	49% / ▲ ei mõõdeta ⁸ (2018)	36% / 90 tundi
Eesti kodanikuühenduste üldine elujõulisus ⁹	2,0 (2015)	2,1 ▼ (2018)	1,9
Alaeesmärk 1 „Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud“			
Mõõdik	Algtase	2019	2020
MTÜ-de osakaal, kes teevad regulaarset koostööd KOV-iga ¹⁰	42% (2014)	40% = (2018)	60%

⁵ Rahastamisallikad on liikmemaksud, KOV-i toetused, toetused riiklikest fondidest või riigieelarvest, toetused era- või kohalikest fondidest, tulu majandustegevusest, toetused Eestis elavatelt eraisikutelt või Eesti ettevõtelt, välisriikide valitsusasutustelt, ettevõtelt, eraisikutelt või organisatsioonidelt, loteriid ja heategevus jm. Allikas: Kodanikuühiskonna arengukava vahehindamine (2019). TLÜ, IBS, Turu-uuringute AS. (2019). Uuringu algataja ja tellija esindaja: Siseministerium.

⁶ Osakaal Eesti elanikkonnast, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud vabatahtlikus tegevuses. Allikas: Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018. Balti Uuringute Instituut. Tellija: Siseministerium.

⁷ Vabatahtlikus tegevuses osalemise kestust 2018. a tehtud uuringus ei küsitud, kuna 2013. a korraldatud telefoniküsitlusest kogutud info võis olla mitmeti tõlgendatav ega pruukinud näidata tegelikku olukorda. SIM analüüsib uue perioodi mõõdikute puhul, kuidas infot edaspidi koguda.

⁸ Vabatahtlikus tegevuses osalemise kestust 2018. a tehtud uuringus ei küsitud, kuna 2013. a korraldatud telefoniküsitlusest kogutud info võis olla mitmeti tõlgendatav ega pruukinud näidata tegelikku olukorda. SIM analüüsib uue perioodi mõõdikute puhul, kuidas infot edaspidi koguda.

⁹ Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri USAID koostatud indeks ehk [vabatahtlikus tegevuses osalemise indeks](#). Hinnatakse skaalal 1–7, kus 1 on kõige parem ja 7 kõige kehvem näitaja. 2019. a tulemused selguvad 2020. a III kvartalis.

¹⁰ [Kodanikuühiskonna arengukava vahehindamine](#) (2019). TLÜ, IBS, Turu-uuringute AS. Uuringu algataja ja tellija esindaja: Siseministerium.

MTÜ-de osakaal, kes teevad regulaarset koostööd valitsusasutusega ¹¹	13% (2014)	10% ▼ (2018)	15%
Osakaal elanikkonnast, kes väljendab osalusdemokraatlikke hoiakuid ¹²	67% (2012)	–	72%
Alaesmärk 2 „Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamiseiga“			
Mõõdik	Algtase	2019	2020
Teenuste osutamise uute viiside arv ¹³	5 (2015)	–	suureneb
Teenuste kättesaadavus, kvaliteet, hind ja mõju. Kodulähedaste ja kohalike lihtteenuste hea kättesaadavus KOV-ides ¹⁴	70% (2015)	–	suureneb
MTÜ-de osakaal, kes on saanud tulu avalike teenuste osutamisest või teeninud viimasel aastal omatulu	23% / 49% (2013)	16% / ▼ 57% ▲ (2017)	suureneb
Alaesmärk 3 „Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavalt ressursi arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks“			
Mõõdik	Algtase	2019	2020
MTÜ-de osakaal, kes kaasavad oma tegevusse vabatahtlikke	68% (2014)	53% ▼ (2018)	73%
Tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kuulujatele tehtud annetuste kogusumma ¹⁵ (eurodes)	29 mln (2014)	41,3 mln ▲ (2018)	21 mln
Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal ¹⁶ / MTÜ-de koguarv	30% / 8724 (2014)	24% ¹⁷ / 9625 = (2019)	33%

¹¹ [Kodanikuühiskonna arengukava vahehindamine](#) (2019). TLÜ, IBS, Turu-uuringute AS. Uuringu algataja ja tellija esindaja: Siseministeerium.

¹² Osakaal vastajatest, kes on täiesti või pigem nõus vähemalt ühega järgmistest väidetest: „koos tegutsedes saavutab ühiskondlikes asjades enam kui üksinda“, „inimesed peaksid aktiivsemalt osalema ka ühiskondlike küsimuste lahendamisel“, „inimestel peab olema võrdne võimalus ühiskonnas tegutseda“, „sõltumata nende poliitilisest kuuluvusest või eelistustest“ jne.

¹³ Vaadatakse, kui paljud Eesti KOV-id on avalike teenuste pakkumisel kasutanud delegerimist era- ja mittetulundussektorile, uusi tehnoloogiaid. Mõõdikut seiratakse KOV-ide kohta tehtud uuringuga.

¹⁴ Skytte Instituudi uuring, millega muu hulgas analüüsiti teenuste osutamise asukohti, teenuse osutajat, teenuse kaugust ja teenuspiirkondi. http://skytte.ut.ee/sites/default/files/ec/teenuskeskuste_uuringu_lopparuanne.pdf

¹⁵ Maksu- ja Tolliametile esitatud INF 9 deklaratsiooni andmed.

¹⁶ Vähemalt ühe palgalise töötajaga MTÜ-de osakaal majanduslikult aktiivsetest MTÜ-dest, st neist, kes kuuluvad Eesti Statistikaameti kasutatavasse statistilisse profiili.

¹⁷ Langus on meetodiline. 2017. a oli koguvõrd Statistikaameti statistilise profiili andmebaasis 26 736, aga 2018. a kasvas see korteriühistute tõttu 39 157-ni. Palgatöötajatega MTÜ-de arv on endiselt sarnane.

2. ÜLEVAADE 2019. AASTAL ELLU VIIDUD TEGEVUSTEST

Edasises on esitatud 2019. aastal ellu viidud tegevused arengukava rakendusplaani 2019–2022 struktuuri järgi. Keskendutud on peamistele ja olulisematele tegevustele.

ALAEESMÄRK 1. „KODANIKUÜHENDUSTE POLIITIKA KUJUNDAMISES OSALEMINE ON ÜHISKONNAS LOOMULIK JA VÄÄRTUSTATUD“

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks:

- 1) osalemis- ja koostöövõimalustest teadlikkuse suurendamine,
- 2) osalemis- ja kaasamiskultuuri parandamine ning
- 3) osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega.

Alaeesmärgi saavutamisele aitavad kaasa Siseministerium ja tema strateegiline partner Vabariiklaste Liit, Haridus- ja Teadusministerium, Kultuuriministerium, Riigikantselei ning Rahandusministerium.

Peamised tulemused

1. Valmis nii õigusloome kui ka poliitikakujundamise käiku toetav kasutajasõbralik IT-platvormi prototüüp, et toetada eelnõukoostajate ja teiste Eesti elust huvitatud inimeste läbipaistvat koosloomeprotsessi.
2. Vabariiklaste Liidu juhtimisel tegutseb aktiivselt huvikaitsevõrgustik. See koondab huvikaitseorganisatsioonid, kes soovivad tõhusamalt, mõjusamalt ja läbipaistvamalt osaleda poliitikakujundamises.
3. Korraldati koolinoorte ideekonkurss „Mina suudan“, et innustada õpilasi mõtlema kogukonna probleemidele ja sellele, kuidas neid probleeme ise kodanikualgatuse korras lahendada.

2018. a II poolel tööd alustanud innovatsioonitiim töötas 2019. a kevadel välja [prototüübi](#), et toetada eelnõude koostajate ja teiste Eesti elust huvitatud inimeste läbipaistvat koosloomeprotsessi. Prototüübiga sooviti lahendada neli peamist probleemi: kooskõlastamine on bürookraatlik ja vastandumisele suunatud; eelnõude koostamine nõuab palju käsitööd; mõjuanalüüs on ebapiisav ning tööprotsesse on kehv jälgida ja need ei ole nii läbipaistvad kui võiksid.

Tähtis roll osalemist toetavate hoiakute kujundamisel on huvikaitsevõrgustikul, mille tööd korraldab Vabariiklaste Liit. Võrgustikku kuulub 35 eri valdkonna vabariiklastust ning selle eesmärk on jagada huvikaitse teemal kogemusi ja infot, töötada välja huvikaitseplane, kampaaniaid jm.

2019. aastal alustati ettevalmistustega analüüsi tellimiseks kohalikes omavalitsustes vabariiklastuste rahastamise praktikate uurimiseks. Valmiva analüüsi tulemused saavad olla alusmaterjal, et analüüsida kodanikuühiskonna arengut, ja töövahend MTÜ konsultantidele,

kohalikele omavalitsustele ja koolitajatele. Analüüs sisaldab ülevaadet hetkeseisust, olulisemaid muutusi viimastel aastatel, häid näiteid ning soovitusi ja ettepanekuid.

Riigiasutuste kaasamisvõimet aitab suurendada ministeeriumite kaasamiskoordinaatorite koostöövõrgustik. Võrgustiku eesmärk on arendada kaasamiskoordinaatorite oskusi ja jagada kaasamiskogemust ning otsida lahendusi kaasamise tõhustamiseks. Suurt tähelepanu pööratakse võrgustikus sellele, kuidas tuvastada kaasamiskoordinaatori rolli tugevdamiseks vajalikud sammud ja tema tööd kavandada.

Jätkub töö „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ tutvustamise, levitamise ja järelevalvega selle kasutamise üle. 2019. aastal alustas taas tööd vabaühenduste rahastajate ümarlaud, kus peamised rahastajad vahetavad parimaid kogemusi. Lepiti kokku neli järgmist tegutsemissuunda: projektide tulemuslikkuse parem hindamine, vabaühenduste rahastamine KOV-ides, riigieelarveliste toetuste info koondamine ühele platvormile ning ühenduste rahastamise juhendi ajakohastamine. Sügisel toimunud personalimuudatuste tõttu jääb sisuline töö 2020. aastas.

Samuti jätkus kodanikuühenduste ja Siseministeeriumi strateegiline koostöö. Aastatel 2019–2020 jätkavad senised partnerid järgmistes valdkondades:

1. Vabaühenduste Liit – vabaühenduste tegutsemissuutlikkuse parendamine;
2. Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik – sotsiaalne innovatsioon, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamine;
3. Eesti Külaliikumine Kodukant – vabatahtlik tegevus.

Osalemist toetavate hoiakute kujundamisse on andnud suure panuse Haridus- ja Teadusministeerium ning Eesti Noorteühenduste Liit. Noorte aktiivsus noortekogude ja aktiivgruppide loomisel on võrdluses eelneva aastaga tõusnud. Nii oli 2019. aasta lõpu seisuga Eestis 6 maakondlikku noortekogu, 45 KOV noortevolikogu ja 26 aktiivgruppi (noortevolikogu algatusgruppid, mis pole veel põhikirja kinnitamiseni jõudnud ega pole ametlikud noortevolikogud). Osaluskogudes saavad noored harjutada aktiivseks elanikuks olemist ja kaasa rääkida neid endid mõjutavate tulevikusuundumuste kohta. Siseministeeriumi, Eesti Noorsootöö Keskuse ja SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital koostöös toimus esimest korda [koolinoorte ideekonkurss „Mina suudan“](#), mille eesmärk oli innustada koolinoori mõtlema oma kogukonna probleemidele, ja sellele, kuidas probleeme ise kodanikualgatuse korras lahendada.

Samuti on Haridus- ja Teadusministeerium toetanud [kogukonnapraktikat](#) ehk kogemusõpet, mille käigus lähevad õpilased vabaühendusse lühipraktikale. Kogukonnapraktikat viib ellu Vabaühenduste Liit ning see toimub 48 koolis ja enam kui 250 vabaühenduses üle Eesti. Programm on väärtuslik, et laiendada noorte silmaringi, arendada sotsiaalseid oskusi, anda neile praktilise töö kogemus ja innustada kogukonnaelus aktiivselt kaasa lööma.

Oma roll osalemist toetavate hoiakute kujundamisel on ka Kultuuriministeeriumil, kes viis 2019. aastal ellu kommunikatsioonitegevusi, et muuta ühiskonna väärtused avatumaks. Nii

levitas Integratsiooni Sihtasutus (INSA) lõimumisvaldkonna uudiseid, korraldati rahvusvaheline lõimumiskonverents ja mitmesuguseid infoüritusi, levitati uudiskirja kolmes keeles ja infomaterjale, ajakohastati INSA veebilehte, saadeti pressiteateid ja arvamusküsimusi, avaldati artikleid, anti intervjuusid jpm. 2019. aastal toetas INSA Euroopa Sotsiaalfondi koostöötegevuste raames eelkõige noortega töötavate organisatsioonide esindajatele (sh kohaliku omavalitsuse esindajad ning era- ja avaliku sektori organisatsioonide esindajad) ning ühistegevusi, mis suurendasid noorte osalust ühiskondlikes protsessides. Nendel üritustel osales kokku 2609 sihtrühma liiget.

Alaeasmärgi meetmed, nende mõõdikud ja täitmine.

Meede 1.1. „TEADLIKKUS“: Osalemis- ja koostöövõimaluste mitmekesistamine ning olemasolevatest võimalustest teadlikkuse parandamine			
Mõõdik	Algtase	2019	2020
Osalemist soodustavatest tööriistadest kasu saavate kodanikuühenduste, riigiasutuste ja KOV-ide osakaal ¹⁸	45%	–	80%
Meede 1.2. „KULTUUR“: Osalemis- ja kaasamisvõimekuse parandamine ja ühtlustamine			
Kaasamiskoolitustel osalenute rahulolu koolitustega ¹⁹	98% (2013)	96% / 98% =	püsib
„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ kasutatavate ministeeriumite ja KOVide osakaal ²⁰	40% (2013)	53% ▲ (2016)	suureneb
Vabaühenduste Liidu liikmete rahulolu sellega, kuidas liikmeid kaasatakse ²¹	80% (2015)	88% ▲	püsib
Meede 1.3. „KODANIKUHARIDUS“: Osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega			
Organiseeritud osalusvõimaluste arv (noortevolikogud ja muud noorte osaluskogud) ²²	38% (2012)	56% ▲ koos aktiiv- gruppidega 87% (2019)	89%
Kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustikku kuuluvate kodanikuühenduste rahulolu võrgustiku tegevusega	6,9 (2015)	Mõõdik pole asjakohane. Võrgustik ei tegutse	

¹⁸ [Kodanikuühiskonna arengukava vahehindamine](#) (2019) TLÜ, IBS, Turu-uuringute AS. Uuringu algataja ja tellija esindaja: Siseministerium. [Link](#).

¹⁹ Kaasamist puudutavatel kesketel koolitustel osalenute üldine rahulolu moodulitega „Poliitika kujundamise ABC“ ja „Protsessi juhtimine ja kaasamine“. Allikas: Riigikantselei.

²⁰ Mõõdiku seiramiseks tehti 2016. a ühekordne uuring kohalikes omavalitsustes, mille käigus uuriti mitu protsenti kõikidest omavalitsustest juhendit kasutab. Uuring tehti maakondlike arenduskeskuste võrgustiku kaudu koos SA-ga Kodanikuühiskonna Sihtkapital. Uued andmed selguvad 2020. a sügisel.

²¹ Vabaühenduste Liidu liikmeküsitlus. Osakaal vastajatest, kes on täielikult või pigem rahul sellega, kuidas liikmed on seni kaasa rääkida saanud.

²² Allikas: Eesti Noorteühenduste Liit. [Link](#).

ALAEESMÄRK 2. „KODANIKUÜHENDUSTE MÕJU ÜHISKONDLIKE PROBLEEMIDE ENNETAMISELE JA LAHENDAMISELE NING INIMESTE HEAOLU PARANDAMISELE ON KASVANUD SOTSIAALSE INNOVATSIOONI, SOTSIAALSE ETTEVÕTLUSE JA AVALIKE TEENUSTE OSUTAMISEGA“

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks:

- 1) teadlikkuse suurendamine sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse võimalustest,
- 2) kodanikuühenduste suutlikkuse parendamine, et aidata kaasa ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning
- 3) eelnimetatuks vajaliku tegutsemiskeskonna arendamine.

Eesmärgi saavutamisele aitavad kaasa Siseministerium ja tema strateegiline partner Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ning Sotsiaalministerium.

Peamised tulemused

1. **Sotsiaalsete ettevõtete majandustulemused on paranenud. Sotsiaalsete ettevõtete valimi ettevõtlustulu on 2014. aastaga võrreldes kasvanud 57%, kogutulu 43% ja töötajate arv 21%²³.**
2. **Ühiskondlike algatuste inkubaatorist NULA on nelja hooajaga välja kasvanud kümneid algatusi, kellest 12 said hoo sisse stardikapitaliga.**
3. **Valmis omavalitsuste ja vabariiklike koostöö korraldamise juhend.**

Statistikaameti andmetel kasvas 2018. aastal sotsiaalsete ettevõtete töötajate arv võrreldes 2014. aastaga 21%, ettevõtlustulu 57% ja kogutulu 43%. Nii töötas 2018. aasta lõpul sotsiaalsetes ettevõtetes²⁴ 1743 töötajat, sotsiaalsete ettevõtete ettevõtlustulu ulatus 45,7 mln euroni ja kogutulu 63,2 mln euroni. Kokku teenisid kodanikualgatuslikud MTÜ-d ja SA-d 2018. aastal ettevõtlustulu 172,2 mln eurot ja pakkusid tööd 11 953 töötajale (taandatuna täistööajale).

Sotsiaalse innovatsiooni arengusse annab panuse [nupukate lahenduste ehk NULA inkubaator](#), mida korraldavad KÜSK-i ja Heateo Sihtasutus. 2020. aastal viiendat hooaega alustanud NULA on mõeldud ühiskondlike algatuste väljatöötamiseks või nende rakendamiseks. NULA neljast lõppenud hooajast on välja kasvanud [kümneid suurepäraseid ühiskondlikke algatusi](#). Neist 12 algatust on saanud stardikapitali, et areneda iseseisvaks. Inkubaator on aidanud aktiivseks ja toimivaks lahenduseks kasvada näiteks Vaikuseminutitel, mis parandavad enesejuhtimisharjutuste abil Eesti õpilaste keskendumisvõimet, ja Topsiringil, mis asendab ühekordsed tepsid korduvkasutatavatega.

²³ Andmed põhinevad valimil. 2018. a valimisse kuulus 121 organisatsiooni.

²⁴ Sama.

Koostöös SEB Eestiga jätkus 2019. aastal partnerlus äriideede konkursi Ajujaht raames, kus antakse välja sotsiaalse ettevõtluse eriauhind. Esikümne hulka jõudis neli sotsiaalset ettevõtet ja finaalis saavutas lõpparvestuses kolmanda koha SEV-i liige ALU Studio.

Vabaühenduste ja avaliku sektori valdkonnas tegid tihedat koostööd SEV ja sellest välja kasvanud Sotsiaalse Innovatsiooni Labor (Si-Lab). Koos viidi ellu projekt „Avalike teenuste delegerimise ja koosloome arenguprogramm kohalike omavalitsuste ja vabaühenduste esindajatele“, mille raames valmis [omavalitsuste ja vabaühenduste koostöö korraldamise juhend](#).

Innustamaks Eesti vabaühendusi osalema rahvusvahelises koostöös, pakub KÜSK mitut toetusvõimalust. Üks neist on [„Kodanike Euroopa 2014–2020“](#), kus KÜSK-i kui kontaktpunkti ülesanne on vahendada programmi infot võimalike taotlejate seas, et suurendada Eesti taotlejate aktiivsust üle-euroopalises koostöös. Selleks korraldatakse rahvusvahelise koostöö hommikuid koos teiste rahastusprogrammidega, veebiseminare ja kontaktseminare teiste riikidega.

Teine KÜSKi pakutav toetusvõimalus on [reisitoetuste konkurs](#), kust toetatakse Eesti ekspertide osalemist rahvusvahelistel kodanikuühiskonna sündmustel ja väliseksperptide osalemist Eestis toimuvatel üritustel teadmiste jagamiseks. Vabaühendustele antud reisitoetused suurendavad Eesti kodanikuühiskonna tuntust kogemuste ja teadmiste jagamise kaudu teiste riikidega. Peale nende pakutakse [välisprojektide omafinantseeringu toetust](#) välisfondist rahastust saanud vabaühendustele ja rahvusvahelise katusorganisatsiooni sündmuse korraldamiseks Eestis.

2019. aastal loodi ka [Heateo Mõjufond](#), mis on esimene strateegilise filantroopia fond Eestis. Loomisel on ka SEV-ist välja kasvanud Eesti esimene mõjuinvesteeringute fond [Limitless](#).

Alaeesmärgi meetmed, nende mõõdikud ja täitmine.

Meede 2.1. „TEADLIKKUS“: Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse terminite täpsustamine ning nendega seotud (koostöö)võimalustest teavitamine			
Mõõdik	Algtase	2019	2020
Sotsiaalse innovatsiooni võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega ²⁵	70%	Mõõdikut ei seiratud	80%
Sotsiaalse ettevõtluse võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega ²⁶	80%	Mõõdikut ei seiratud	90%
Meede 2.2. „VÕIMEKUS“: Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine			
Kodanikuühenduste teadlikkus ja rahulolu strateegilise partneri tegevusega ²⁷	3,84 = (2017)	Metoodika täpsustamisel	püsib

²⁵ Seiratakse Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku loodud võrgustikku kuuluvate organisatsioonide tagasisideküsitluse abil.

²⁶ Sama.

²⁷ Siseministeeriumi partnerite rahulolu-uuring.

Kodanikuühenduste viimase aasta jooksul teenitud omatulu kasv ²⁸	5% (2014)	18% ▲ (2018)	suureneb
Meede 2.3. „TEGEVUSKESKKOND“: Administratiivse keskkonna edendamine ja strateegilise toe pakkumine			
KOV-i ametnike rahulolu (on väga või pigem rahul) avalikke teenuseid osutavate kodanikuühenduste organisatsioonilise võimekusega ²⁹	61% (2014)	Mõõdikut ei seiratud	suureneb

ALAEESMÄRK 3. „VÕIMEKAD KODANIKUÜHENDUSED, KELLEL ON PIISAVALT RESSURSSI ARENGUKS JA MÕJUSAKS TEGUTSEMISEKS“

Kolmandas alaeesmärgis on tegevused, millega tagatakse võimekate kodanikuühenduste olemasolu ning vabaühenduste arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks piisavalt töjõudu ja raha. Nende tegevustega toetatakse arengukava kahe esimese eesmärgi saavutamist. Vabaühenduste rahastamine riigieelarvest ei ole eesmärk omaette, vaid annab riigile ja kodanikuühendustele võimaluse teineteise rolle täiendada, s.o tänu vabaühendustele saab riik kiiremini liikuda seatud eesmärkide poole ja vabaühendus viia riigi toel ellu oma eesmärgid.

Kolmanda alaeesmärgi saavutamisse annavad panuse Siseministerium, KÜSK ning Siseministeriumi strateegilised partnerid Vabaühenduste Liit, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ja Eesti Külaliikumine Kodukant.

Peamised tulemused

- KÜSK jätkab võimeka vabaühenduste rahastajana.**
- Kliendid hindavad kõrgelt kogu Eestis tegutsevate vabaühenduste konsultantide tasuta nõustamisteenust.**
- Igas maakonnas arendatakse piirkondlike vabaühenduste juhte, arvestades seejuures iga piirkonna eripärasid.**

Alaeesmärgi meetmed, nende mõõdikud ja täitmine.

Meede 3.1. „VÕIMEKUS JA KESKKOND“: Kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste ning arenguprogrammide tagamine			
Mõõdik	Algtase	2019	2020
KÜSK-ist toetust saanud kodanikuühenduste rahulolu KÜSK-i tööga (viiepalliskaalal) ³⁰	4,6 (2015)	Positiivne	Püsib
Osakaal MAK-i MTÜ konsultandi klientidest, kes said nõustamisel oma küsimusele vastuse või probleemile lahenduse ³¹	89% (2016)	93,5% ▲	Suureneb

²⁸ MTÜ-de ja SA-de (v.a erakonnad, garaaži- jm ühistud ning avalikku sektorisse kuuluvad või selle valitseva mõju all olevad organisatsioonid) majandusaasta aruanderida „Tulu ettevõtlusest“. Muutus võrreldes eelmise aastaga protsentides.

²⁹ Kavandatud avalike teenuste delegerimise uuringut ei korraldatud. Mõõdikut plaanitakse seirata Rahandusministeriumi hanke „Avalike teenuste osutamine KOV-ide ja kodanikuühenduste koostöös“ tulemuste põhjal 2019. a lõpus.

³⁰ Toetuse saajate tagasiside aritmeetiline keskmine kõigi hinnatavate kriteeriumite kohta kokku. 2018. aastast alates ei küsita toetuse saajatelt kvantitatiivset tagasisidet.

³¹ Osakaal klientidest, kes vastas küsimusele „jah, sain“.

Rahulolu klienti nõustanud MAK-i MTÜ konsultandi teenindusoskusega ³²	87% (2016)	83,5% ▼	Püsib
Kodanikuühenduste juhtide rahulolu arendusprogrammiga ³³	8 (2015)	-	Püsib
Meede 3.2. „VABATAHTLIK TEGEVUS“: Vabatahtlike kaasatuse parandamine			
Regulaarsete vabatahtlike osakaal vabatahtlikus tegevuses osalenutest ³⁴	34% (2013)	25% ▼ (2018)	Suureneb
Püsivabatahtlike kaasamise kogemusega MTÜ-de osakaal vabatahtlike kaasavatest MTÜ-dest ³⁵	78% (2014)	70% ▼ (2018)	Püsib
Meede 3.3. „RESSURSID“: Kodanikuühenduste suutlikkuse parandamine, koguda mõjusaks tööks vajalikke ressursse			
Kodanikuühenduste osakaal, kes on saanud viimase aasta jooksul toetust riigieelarvest ³⁶	13,4% (2012)	28% ▲ (2018)	Püsib
Kodanikuühenduste osakaal tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuuluvatest kodanikuühendustest, kellele on aasta jooksul tehtud annetusi	57% (2013)	55% = (2018)	Suureneb

Oluline vabaihenduste rahastaja on Siseministeriumi valitsemisalas tegutsev KÜSK, kes pakub nii rahalist kui ka mitterahalist tuge kodanikuühendustele, et suurendada nende tegutsemisvõimet. Igal aastal korraldab KÜSK keskmiselt kaks taotlusvooru. 2019. aastal avati organisatsiooni arenguhüpet ettevalmistav voor, kust sai küsida toetust organisatsiooni arendamise tegevuskava, äriplaani või sihtrühma kuuluvate vabaihenduste arendamise plaani koostamiseks. Taotlusvooriga, millel oli kaks taotlemise tähtaega, toetati kokku 52 vabaihendust ligi 200 000 euro ulatuses. Teine taotlusvoor keskendus arenguhüppe elluviimisele ja selle vooru kaudu toetati 18 organisatsiooni kogusummas 426 493,90 eurot.

Lisaks pakkus KÜSK tuge kodanikuühiskonda ja kodanikuühendusi arendavate tugitegevuste ja kodanikuühiskonda toetavate suursündmuste korraldamiseks. Nii toetati 2019. aastal olulisi kodanikuühiskonna sündmusi, nagu Arvamusfestival, talgupäev „Teeme Ära“, üleriigiline vabatahtlike tunnustussündmus ning maakondlikud kodanikuühiskonna tänuüritused jm. Tegutsemisajal on KÜSK andnud hoogu enam kui tuhandele algatusele ja aidanud sadadel eestvedajatel luua ühiskonnas muutusi. Enamik toetatud algatusi on loonud muutusi ühiskonnas või kogukonnas, millest saab rohkem lugeda [KÜSK-i kodulehelt](#). 2020. aastal ootavad KÜSKi ees muudatused, sest vahetub juhataja, suur osa nõukogust ja kogu asutus alustab 1. augustist 2020 tööd Viljandis.

Rahastusallikana on suur roll ka Rahandusministeriumi elluviidaval [kohaliku omaalgatuse programmil \(KOP\)](#), millega tugevdatakse kohalikku arengut ja kogukondade elujõulisust. Igal

³² Osakaal klientidest, kes vastas küsimusele „jään väga rahule“.

³³ Mõõdiku aluseks olnud arenguprogramm jäi ühekordseks. Alates 2016. aastast korraldab KÜSK igal aastal maakonna vabaihenduste juhtide arenguprogramme, mille kohta ei ole universaalset rahulolumõõdikut seni välja töötatud.

³⁴ [Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018](#). Balti Uuringute Instituut. Tellija: Siseministerium.

³⁵ [Kodanikuühiskonna arengukava vahhindamine](#) (2019). TLÜ, IBS, Turu-uuringute AS. Uuringu algataja ja tellija esindaja: Siseministerium.

³⁶ Vabaihendustele riigieelarvest tehtud väljamaksed. Allikas: Vabaihenduste avalikku rahastamise analüüsikeskkond aadressil <http://mtyraha.heakodanik.ee>.

aastal esitatakse KOP-i umbes 1000 taotlust, millest toetatakse umbes 700 kogusummas ligi 1,1 miljonit eurot. Kodanikuühiskonna arendamise andis panuse ka Maaeluministeeriumi rakendatav LEADER meede, kust toetati 2019. aastal 545 kodanikuühenduste esitatud taotlust kogusummas üle 4,9 miljoni euro.

Olulisel kohal on kodanikuühiskonna ja -ühenduste ning aktiivsete inimeste tunnustamisüritused. Riiklikul tasandil toimub [vabatahtlike tunnustussündmus „Märka vabatahtlikku“](#), mis 2019. aastal toimus esimest korda koos Vabaühenduste Liidu eestveetava kodanikuühiskonna aasta tegijate üritusega. Tunnustati kaheksat vabatahtlikku, nelja vabatahtlike kaasajat ja juhendajat, töötajate vabatahtlikku tegevust soodustavat ettevõtet. Lisaks valiti aasta innustaja, missiooniinimene, avaliku võimu esindaja, hääl ning teerajaja. Aasta parimaks vabaühenduseks sai Nähtamatud Loomad. Maakondlikult [tõsteti esile kümneid kohalikke algatusi ja sädeinimesi](#).

Tugiteenusena on ka edaspidi tähtis Eesti kodanikuühendustele ja aktiivsetele elanikele pakutav [tasuta nõustamisteenus](#), mida Siseministeeriumi tellimisel koordineerib KÜSK ja osutavad maakondlikud arenduskeskused. Üle Eesti tegutseb 18 konsultanti, neist kaks vene töökeelega. Nõu antakse organisatsiooni loomise ideest kuni selle tegevuse lõpetamiseni. Nõu antakse organisatsiooni kogu arengutsükli kohta ja peale selle keskendutakse ka kodanikuühenduste tegutsemiseks soodsa keskkonna loomisele. Teenuse järele on endiselt suur nõudlus ja unikaalsete klientide arv pole oluliselt muutunud, kuigi nõustamiste arv aastas on vähenenud 2100-lt 1725-ni. Enim sooviti 2019. aastal nõustamist projektide koostamises (43%) ja kõige levinum on nõustamine e-kirja või telefoni teel (65% nõustamistest). Iga viies nõustamine anti vene keeles ja ingliskeelset nõu pakuti 1% juhtudest.

Endiselt on kliendirahulolu küsitluse andmetel rahulolu nii konsultantide kui ka teenusega väga suur – nõustamisel said küsimusele vastuse või probleemile lahenduse 93,5% vastajaid. Konsultandi teenindusoskusega jäi väga rahule 83,5% vastajatest.

Peale nõustamisteenuse tellib KÜSK maakondlikelt arenduskeskustelt maakonna vabaühenduste juhtide arendamist ehk maakondlikke arenguprogramme. Arendustegevuste eesmärk on suurendada maakonna piires või -üleselt tegutsevate vabaühenduste juhtide suutlikkust saavutada organisatsiooni eesmäärke. Selleks tehti nii üksikuid koolitusi, pakuti koolitusprogramme, korraldati õppereise kui ka peeti ümarlaudasid. Kokku viidi ellu 75 tegevust kogumahuga 592 tundi ja tegevustest sai osa 738 ühingut.

Kuna üha enam inimesi leiab oma info internetist, on tugiteenusena tähtis roll ka kolmel riigi toel hallataval veebiportaalil:

1. KÜSKi ja maakondlike arenduskeskuste hallatav [veebipõhine nõustamisportaal mtyabi.ee](#) (endise nimega MAKIS), kust saab vastused kõigile vabaühenduse juhtimisega seotud küsimustele. Keskmiselt külastas portaali 1785 inimest kuus ehk 55% rohkem kui aasta varem. Loetuimad artiklid on MTÜ asutamine (nii eesti kui ka vene keeles) ja tegevuse lõpetamine ning juhatuse töö ja üldkoosolekuga seonduv. 84,5% külastusi tehakse eestikeelsel, 10,5% venekeelsel ja 5% ingliskeelsel lehel.

2. Vabaühenduste Liidu [portaali Hea Kodanik](#), kus jagatakse originaalartikleid ja -uudiseid kodanikuühiskonnast. Portaali külastab keskmiselt 5000 inimest kuus. Kõige populaarsemad uudised olid need, kus käsitleti seadusi ja rahastamist.
3. Eesti Külaliikumise Kodukandi [portaalis Vabatahtlike Värav](#) tutvustatakse vabatahtliku tegevuse võimalusi ning jagatakse abimaterjale vabatahtlike kaasajatele. Portaali külastab keskmiselt 4000 inimest kuus. Alates 2020. aasta algusest saab portaali lugeda nii inglise kui ka vene keeles.

Annetuste kogujatega tegeleb Vabaühenduste Liit, kelle eestvedamisel koguneb annetuste kogujate võrgustik, et omavahel jagada parimaid kogemusi nii Eestist kui ka välismaalt. Nii on võrgustikku kuulujatele tagatud nõustamine ja tugi. Vabaühenduste Liidu, Vabariigi Presidendi Kantselei ja maakondlike arenduskeskuste võrgustikuga korraldati Eesti esimesed annetamistalgud, kus kutsuti vabaühendusi 3. detsembril 2019. aastal tutvustama oma tegevust avalikkusele, otsima uusi annetajaid ja tugevdama sidemeid olemasolevatega. Ühe päevaga annetati üle 128 000 euro.

Õiguskeskkonnas suuri muudatusi 2018. aastal ei toimunud, kuigi kiirenes vabaühenduste ligipääs maksusoodustustele. Kui seni pidi vabaühendus ootama tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kandmist 4–10 kuud, kulub selleks alates 1. juulist 2019 vaid 30 päeva. Nimelt kiitis Riigikogu heaks Vabariigi Valitsuse algatatud [tulumaksuseaduse muudatuse, millega hakkas Maksu- ja Tolliamet uuendama tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kord kuus](#). Pärast muudatust on taotlemise aktiivsus kasvanud 10,6 taotluselt 12 taotluseni kuus. Tulumaksusoodustusega vabaühenduste nimekirjas on umbes 2500 organisatsiooni.

4. ARENGUKAVA MAKSUMUS 2019. AASTAL

Arengukava tegevuste elluviimiseks nähti 2019. aastal Siseministeeriumi eelarvest ette 1,941 miljonit eurot. Arengukava rakendusplaani tegevuse maksumus on esitatud tabelis 3.

Riigi strateegiliste planeerimise põhimõtete kohaselt kajastatakse rakendusplaanis üksnes kodanikuühiskonna arendamise valdkonnale kavandatud raha. Teised tegevused, mille maksumus on plaanitud valdkondlikes või valitsemisalade arengukavades, on rakendusplaanis märgitud nulleelarvega koos viitega arengukavale. Samuti on nulleelarvega märgitud rakendusplaanis need tegevused, mida ei plaanitud 2019. aastal ellu viia või mille elluviimisega ei kaasnenud kulusid.

Tabel 3. Arengukava elluviimiseks 2019. a Siseministeeriumi kaudu tehtud tegevuste maksumus eurodes

Alaeesmärgid	Plaanitud	Tegelik 2019
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	13 650	22 386

Alaesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	178 441	142 000
Alaesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks	1 614 809	1 776 814
Rakendusplaani eelarve kokku	1 806 900	1 941 200